

راهنمای تدوین برنامه‌های استراتژیک برای شهرها

رویکرد استراتژیهای توسعه شهری (CDS)

برنامه شهر بدون زاغه (CWS)

رویکرد استراتژیک توسعه اقتصاد محلی (LED)

نویسندگان:

دکتر محمد محمدپور (عضو هیأت علمی دانشگاه علم و صنعت ایران)

علی اصغر یوسف نژاد (عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد)

دکتر فرزین محمودی (عضو هیأت علمی دانشگاه مازندران)

شهرداری سقز

وزارت کشور

سازمان شهرداری‌ها و دیاری‌های کشور
مرکز مطالعات برنامه‌ریزی شهری و روستایی

سری منابع آموزشی شهرداری‌ها

سرشناسه: محمدپور، محمد، ۱۳۵۰ -

عنوان و نام پدیدآور: راهنمای تدوین برنامه‌های استراتژیک برای شهرها: رویکرد استراتژیهای توسعه شهری... / ترجمه و تالیف محمد محمدپور، علی اصغر یوسف‌نژاد، فرزین محمودی؛ تهیه و تنظیم معاونت آموزشی مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور؛ مجری شهرداری سقز
مشخصات نشر: تهران: راه‌دان، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، انتشارات، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ص: مصور (رنگی)، جدول، نمودار
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۵۷-۲۶-۱

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

موضوع: شهرسازی - طرح و برنامه‌ریزی

موضوع: توسعه پایدار شهری

شناسه افزوده: یوسف‌نژاد، علی اصغر، ۱۳۳۸ -

شناسه افزوده: محمودی، فرزین، ۱۳۵۹ -

شناسه افزوده: سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور. پژوهشکده مدیریت شهری و روستایی. معاونت آموزشی

شناسه افزوده: شهرداری سقز

شناسه افزوده: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور، انتشارات

رده بندی کنگره: ۳۲۱.۱۳۹۲، ۳۲۱.۱۶۶

رده بندی دیویی: ۳۰۷/۱۲۱۶

شماره کتابشناسی ملی: ۳۰۳۴۹۷۷

عنوان: راهنمای تدوین برنامه‌های استراتژیک برای شهرها

ناشر: راه‌دان، انتشارات سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور

تهیه و تنظیم: معاونت آموزشی مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی سازمان شهرداری‌ها و

دهیاری‌های کشور

مجری: شهرداری سقز

مدیر پروژه: حسین رجب‌صلاحی، عثمان رحیمی

ناظر پروژه: جواد نیکتام، غلامرضا غفاری

نویسندگان: دکتر فرزین محمودی، مهندس علی اصغر یوسف‌نژاد، دکتر محمد محمدپور

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

تاریخ چاپ: زمستان ۱۳۹۱

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۵۷-۲۶-۱

نظارت چاپ: عقیق ۴-۳۲۴۰۳۸۸۹۳

پیشگفتار

گسترش شهرنشینی و مسائل و مشکلات خاص زندگی شهری، بیش از پیش ضرورت توجه همه جانبه به راهبردهای سودمند برای بهینه سازی زندگی ساکنان شهرها را لازم ساخته است. در میان عوامل تاثیرگذار در شهرها مانند محیط زیست شهری، حمل و نقل شهری، ایمنی شهری و برنامه ریزی شهری، یک عامل بسیار مهم که تاثیر فزاینده و تعیین کننده ای بر دیگر عوامل سازنده زندگی شهری دارد، مدیریت شهری است. هر فعالیت اجتماعی بدون وجود مدیریت سازمان یافته که اهداف و ابزارهای رسیدن به آنها را مشخص کند و فعالیتها را هماهنگ سازد، از هم می پاشد و به بی نظمی می گراید. شهرها نیز که پیچیده ترین و متنوع ترین جلودهای زندگی اجتماعی بشری را در خود دارند بدون وجود نظام مدیریت شهری که ضمن انجام برنامه ریزی های لازم برای رشد و توسعه آینده شهر به مقابله با مسائل و مشکلات کنونی آنها بپردازد بی سامان می گردند.

در نظریه های جدید مدیریت به بالاترین سازمان از نظر کیفیت، سازمان متعالی می گویند. یک سازمان زمانی متعالی است که تمام اعضا به ماهیت ذاتی و درونی روابط خود اهمیت دهند، بدین معنا که هر فردی برای کارآیی بیشتر از هیچ کوششی دریغ نرزد. بر خلاف یک رابطه متقابل خشک و رسمی که در آن طرفین به حکونگی تقسیم منافع علاقمندی نشان می دهند، اعضاء یک سازمان متعالی و برتر بیشتر مایل اند بدانند چگونه هر یک از آنان می توانند نفع بیشتری به سازمان ارائه دهند، افزون بر این، تمامی اعضا سازمان به این موضوع علاقمندند که چگونه می توانند برای افراد خارج از سازمان نیز مثرم ثمر باشند.

نظام مدیریت شهری نیز می باید به جایگاه متعالی خود برای خدمات رسانی بهتر به منظور رضایتمندی هر چه بیشتر شهروندان کشور دست یابد. مهمترین راه برای رسیدن به این هدف برای نظام مدیریت شهری دست یابی به جریان دانش و اطلاعات بهتر در جهت اخذ تصمیم مناسب و کاهش خطاها در تصمیم گیری و اجرا می باشد. داشتن دانش و اطلاعات از عدم قطعیت در روند تصمیم گیری ها می کاهد. مهمترین ابزار دست یابی به اطلاعات در جهان امروز متون نوشتاری یا الکترونیک می باشد که اگر حاصل تلفیق علم و عمل باشند تاثیر گذاری آن به مراتب بر مخاطبین بیشتر خواهد بود. به منظور انتشار دست آوردهای جدید علمی و عملی در زمینه های مختلف مدیریت شهری مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور با همکاری شهرداری چابهار اقدام به انتشار کتب آموزشی ای با عناوین زیر نموده است تا گامی هر چند کوچک در ارتقاء سطح

علمی شهرداری ها کشور برداشته شده باشد .

۱ - راهنمای تدوین برنامه های استراتژیک برای شهرها

۲ - قوانین قضایی مرتبط با شهرداری

۳ - آنچه یک ذی حساب باید بداند

۴ - کف و کف سازها در آتش نشانی

۵ - فرماندهی عملیات

۶ - مسکن فقراي شهری

۷ - آئين نامه آموزش کارکنان شهرداری ها

کتاب حاضر با عنوان راهنمای تدوین برنامه های استراتژیک برای شهرها یکی از کتب این مجموعه می باشد که در دو بخش ۱- راهنمای تدوین استراتژی های توسعه شهری (CDS)، ۲- برنامه شهر بدون زاغه CWS و رویکرد توسعه اقتصاد محلی LED تهیه شده. فصول این کتاب عبارتند از: ۱- نقش شهرها؛ ۲- گرایش های این راهنما؛ ۳- نقش استراتژی های توسعه شهری (CDS)؛ ۴- حوزه های کلیدی (موضوعات اساسی)؛ ۵- روش شناسی فرآیند CDS؛ ۶- خلاصه اجرایی؛ ۷- برنامه CWS (شهرهای بدون زاغه)؛ ۸- رویکرد توسعه اقتصاد محلی (LED)

در پایان از همکاری صمیمانه آقایان حسین رجب صلاحی معاون آموزشی مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور، جواد نیکنام مدیر گروه آموزش مدیریت شهری مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور و غلامرضا غفاری معاون مالی شهرداری سقز که در تهیه، تدوین و نشر این کتاب تلاش فراوانی نمودند نهایت تقدیر و تشکر به عمل می آید.

عثمان رحیمی

شهردار سقز

محمد رضا بهاروند

سرپرست مرکز مطالعات برنامه ریزی شهری و روستایی

سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

فهرست عناوین

۷	مقدمه.....
۱۱	پیشینه اولیه و اهمیت توسعه استراتژی های توسعه شهری (CDS).....
۱۳	۱- نقش شهرها.....
۱۳	۱-۱- شهرها به عنوان مکانیزم های کاهش فقر.....
۱۸	۱-۲- چالشهای نوظهور.....
۲۱	۲- گرایش های این راهنما.....
۳۳	۳- نقش استراتژیهای توسعه شهری (CDS).....
۳۹	۳-۱- چه لزومی به استفاده از فرایند CDS می باشد؟.....
۴۷	۴- حوزه های کلیدی (موضوعات اساسی).....
۴۸	۴-۱- معیشت (ایجاد مشاغل و کسب و کارهای جدید و افزایش درآمد خانوار).....
۵۲	۴-۲- بهبود کیفیت محیط زیست، ارائه خدمات، و کارایی انرژی.....
۵۸	۴-۳- فرم شهری و زیرساختها.....
۶۱	۴-۴- منابع مالی.....
۶۴	۴-۵- اداره شهر.....
۷۳	۵- روش شناسی فرایند CDS.....
۷۳	۵-۱- شروع فرایند و اصول آن.....
۸۰	۵-۲- تعیین پارامترهای اولیه.....
۸۳	۵-۳- ارزیابی اولیه.....
۹۲	۵-۴- تدوین چشم انداز.....
۹۶	۵-۵- شناسایی نقاط قوت و ضعف - تهدیدها و فرصتها (آنالیز SWOT).....
۱۱۰	۵-۶- تدوین استراتژی ها (محورهای استراتژیک).....
۱۱۷	۵-۷- آگاهی رسانی.....
۱۱۷	۵-۸- اجرا.....
۱۲۱	۶- خلاصه اجرایی.....
۱۲۱	۶-۱- نقش و پتانسیل شهرها.....
۱۲۲	۶-۲- چالشهای موجود.....
۱۲۳	۶-۳- چرا استراتژی های توسعه شهری (CDS)؟.....

- ۱۲۸ ۴-۶ CDS و برنامه ریزی استراتژیک
- ۱۲۸ ۵-۶ رهنمودهای اساسی

بخش دوم: برنامه شهر بدون زاغه CWS و رویکرد توسعه اقتصاد محلی LED..... ۱۴۳

- ۱۴۵ ۷- برنامه CWS (شهرهای بدون زاغه)
- ۱۴۵ ۱-۷ تعریف زاغه
- ۱۴۸ ۲-۷ هدف برنامه CWS و رابطه آن با CDS
- ۱۵۲ ۳-۷ اجزاء القوه برنامه CWS
- ۱۵۲ ۴-۷ فرایند تدوین برنامه CWS
- ۱۵۳ ۵-۷ مرحله ۱: آماده سازی
- ۱۵۵ ۶-۷ مرحله ۱: جمع آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات
- ۱۶۴ ۷-۷ مرحله ۳: تدوین هدف کلان، اهداف عینی و اهداف خرد برنامه CWS
- ۱۶۹ ۸-۷ مرحله ۴: تدوین چارچوب استراتژیک CWS
- ۱۷۴ ۹-۷ مرحله ۵: اجرای برنامه CWS
- ۱۷۹ ۱۰-۷ مرحله ۶: ارزیابی و نظارت بر برنامه CWS
- ۱۸۰ ۱۱-۷ سند برنامه CWS
- ۱۸۳ ۸- رویکرد توسعه اقتصاد محلی (LED)
- ۱۸۴ ۱-۸ توسعه اقتصاد محلی چیست؟
- ۱۸۴ ۲-۸ چگونه یک اقتصاد محلی قوی ساخته می‌شود؟
- ۱۸۴ ۳-۸ چه کسی باید توسعه اقتصاد محلی را به عهده گیرد؟
- ۱۸۵ ۴-۸ چرا توسعه اقتصاد محلی انجام می‌شود؟
- ۱۸۷ ۵-۸ سیر تکامل توسعه اقتصاد محلی (LED)
- ۱۸۹ ۶-۸ چگونگی آغاز به کار LED؛ تنظیم و اجرای استراتژیهای LED
- ۱۹۵ ۷-۸ برنامه‌های (PROGRAMS) متعارف مورد استفاده در LED ها
- ۱۹۸ ۸-۸ نمونه‌هایی از پروژه‌های LED
- ۲۰۱ پیوست
- ۲۰۳ پیوست A: معیشت
- ۲۱۱ پیوست B: کیفیت محیط زیست، ارائه خدمات و کارایی انرژی
- ۲۱۷ پیوست C: زیرساختها و فرم فضائی
- ۲۲۵ پیوست D: منابع مالی
- ۲۳۱ پیوست E: اداره شهر
- ۲۳۷ مراجع

مثالهای واقعی

- مثال ۱: فرصتهای آزادست رفته در شهر تونس ۲۷
- مثال ۲: گلاسگو اسکاتلند، تجدید سازمان خود بعنوان یک مرکز فرهنگی ۳۱
- مثال ۳: بهبود ارتباط بین دولت و بخش تجاری غیر رسمی در کارو نیجریه ۳۷
- مثال ۴: برنامه تحول یمنی، هند ۳۷
- مثال ۵: فراگیر شدن CDS در آفریقای جنوبی به کمک شبکه شهرها ۴۲
- مثال ۶: انتخاب یک استراتژی مهاجمی در پناگ مالزی ۴۴
- مثال ۷: تقویت اقتصادی در سنت آندره، برزیل: از طریق توسعه کسب و کارهای کوچک و بخش خدمات غیررسمی ۵۱
- مثال ۸: سیستم نظارت بر ارائه خدمات، ژوهانسبورگ، آفریقای جنوبی ۵۵
- مثال ۹: سرمایه گذاری کلان و مدرنیزه کردن عناصر کلیدی در توسعه اقتصاد محلی شهر عدن، یمن ۶۰
- مثال ۱۰: صوفیه، بلغارستان - توسعه اداری برای یک اقتصاد در حال گذار ۶۸
- مثال ۱۱: بازسازماندهی سیستم مدیریت شهری، در شرایط تحت فشار در شهر امان بزرگ، اردن ۷۰
- مثال ۱۲: جمع آوری داده های شهری در باماگو، مالی ۹۱

فهرست اشکال

- شکل ۱: خط مسیر توسعه شهری ۲۶
- شکل ۲: استراتژیهای محوری: در الگوی توسعه حامی گروه های فقیر ۳۰
- شکل ۳: دبیای بدون نفت ۵۷
- شکل ۴: تأمین منابع مالی در شهرها ۶۱
- شکل ۵: روشهای تأمین منابع مالی شهر بانکوک ۶۲
- شکل ۶: فرایند سازماندهی شده برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه شهر ۷۵
- شکل ۷: تعریف محدوده فضایی مکانی چهار سطحی برای زیامن چین ۸۲
- شکل ۸: خوشه های کلیدی اقتصادی: زیامن، چین ۹۰
- شکل ۹: چشم انداز شهرهای اولان باتور مغولستان و زیامن چین ۹۶
- شکل ۱۰: آنالیز SWOT: محیط های داخلی و خارجی ۹۷
- شکل ۱۱: ماتریس ارزیابی عوامل خارجی (EFE) ۱۰۰
- شکل ۱۲: ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) ۱۰۲
- شکل ۱۳: جدول تجزیه و تحلیل SWOT معمولی ۱۰۴
- شکل ۱۴: نمودار تجزیه و تحلیل SWOT ۱۰۶
- شکل ۱۵: انواع استراتژیها در ماتریس SWOT ۱۰۷
- شکل ۱۶: تجزیه و تحلیل قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT) بهبود یافته ۱۰۹
- شکل ۱۷: ماتریس QSPM ۱۱۶
- شکل ۱۸: دلایل و نشانه های فقر و واکنش های مناسب در جهت مواجهه با آن ۱۴۷
- شکل ۱۹: روابط متقابل بین فرایندهای CDS و CWS ۱۵۱
- شکل ۲۰: رویکرد تضمین امنیت معیشت خانوار ۲۳۶